

SPECIÁLNÍ ANALÝZA

EU Office / Knowledge Centre | Červenec 2016

Proměna českého zemědělství po vstupu do EU

Radek Novák

EU Office / Knowledge Centre

ERSTE
Corporate Banking

Úvod

České zemědělství prochází od vstupu ČR do EU přelomovým obdobím. Na jedné straně je vystaveno volnému evropskému trhu a konkurenci ze všech členských zemí EU, na druhou stranu získalo nárok na štědré provozní a investiční dotace. Ty v období 2012-2014 činily v průměru kolem 38 mld. Kč ročně, tj. nominálně 3krát více proti období před vstupem do EU. Dotace na jednu stranu zlepšují ekonomickou kondici a ziskovost zemědělských podniků, na druhou stranu je činí mnohem více závislými na státních podporách než na tržních podmínkách. Kritériím získávání podpor se v posledních letech přizpůsobilo také chování zemědělských podniků, což se projevilo ve změně struktury zemědělské výroby – dochází ke snižování: rozsahu živočišné výroby, výměry rostlinných komodit více náročných na množství a kvalitu práce, komodit náročných na management a marketing (zelenina, ovoce) či ke snižování výměry krmných plodin.

Dalším důsledkem dotací je pokles tlaku na zvyšování efektivnosti a produktivity výroby, včetně sdružování podniků pro zlepšování jejich pozice na trhu. Na druhou stranu investiční podpory (i když zdaleka nedosahují úrovně provozních podpor) významně přispívají k technické a technologické modernizaci českého zemědělství.

Současný stav

Struktura českého zemědělství se výrazně liší od naprosté většiny zemí EU. Ekonomicky rozhodující část českého zemědělství má velkovýrobní charakter s převahou najaté práce i půdy a s relativně nízkou mírou diverzifikace činností. Tyto charakteristiky sice vytvářejí potenciál pro využití výnosů z rozsahu. Na druhou stranu zakládají větší citlivost odvětví na změny podmínek na trhu. V některých případech také zhoršují vztahy k environmentálně šetrnému užití půdy. Nevýhodou českého zemědělství je rovněž relativně vysoký podíl znevýhodněných zemědělských oblastí (tzv. LFA – Less Favoured Areas).

Hrubá přidaná hodnota sektoru zemědělství, lesnictví a rybnářství má v absolutním vyjádření rostoucí tendenci, v případě podílu k celkovému hospodářství (i vzhledem k rostoucímu hospodářství jako celku) se pohybuje dlouhodobě zhruba kolem 2,5 % (až na propad v letech 2009 a 2010) hrubé přidané hodnoty.

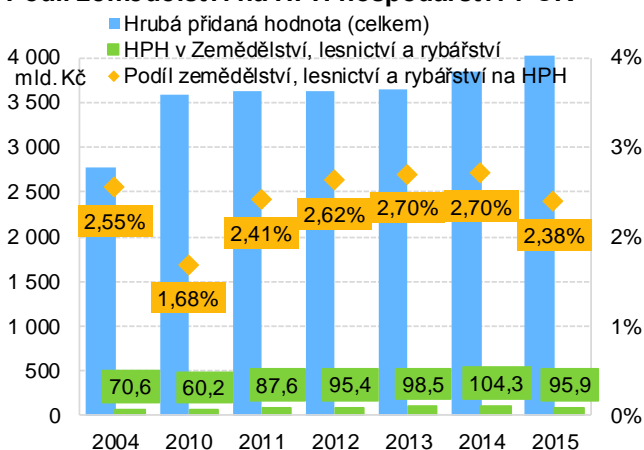
V roce 2015 dosáhla HPH zemědělství přes 95 mld. Kč a na celkové hrubé přidané hodnotě českého hospodářství se podílela 2,4 %. Ve srovnání se státy Evropské unie je výkonnost českého zemědělství mírně nad unijním průměrem.

Od roku 2004, tedy od vstupu České republiky do EU, se podíl zemědělství na HPH v Evropské unii postupně mírně snížil ze 2,0 % na 1,6 %. Rozpětí HPH se v členských státech pohybuje v roce 2014 mezi 0,3 % (Lucembursko) až 5,3 % (Rumunsko).

Zjednodušeně lze říci, že v západních státech zemědělství vytváří (hlavně vzhledem ke struktuře jejich hospodářství) nižší podíl hrubé přidané hodnoty než ve státech východních a jižních.

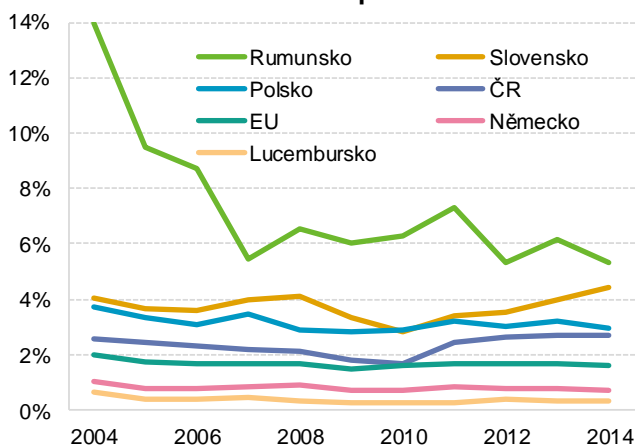
Pro vývoj zemědělství posledních let je typické zvyšování produktivity. Je to dobře patrné nejen na zvyšující se hrubé přidané hodnotě, ale i na snižujícím se počtu pracovníků v zemědělství.

Podíl zemědělství na HPH hospodářství v ČR

Zdroj: ČSÚ; v běžných cenách

Podíl zemědělství na hrubé přidané hodnotě v EU

Zdroj: Eurostat; data za Zemědělství, lesnictví a rybnářství

V roce 2015 činil průměrný evidenční počet zaměstnanců v zemědělství 97,8 tisíc, což představovalo 2,5% podíl na celkovém počtu zaměstnanců v ČR. Průměrná mzda v zemědělství v posledních letech kopíruje (s postupnou pozvolnou konvergencí) mírný růst průměrné mzdy v celé ekonomice a v roce 2015 dosáhla 21 478 Kč a tedy zhruba 80 % průměru mezd v ČR. Postupný trend snižování počtu zaměstnanců v odvětví zemědělství, lesnictví a rybářství probíhá prakticky v celé Evropské unii.

Od roku 2000 se jejich počet snížil o více jak 5 miliónů na 11,3 milióny v roce 2014, oproti tomu vzrostla zaměstnanost za všechny odvětví o 10 miliónů zaměstnanců. Podíl zaměstnanosti zemědělství v zemích Evropské unie se v roce 2014 pohyboval od 1,2 % (Lucembursko) po 29,4 % (Rumunsko), samotný podíl Evropské unie jako celku se od roku 2004 snížil o 1,2 procentního bodu na 5,0 % v roce 2014.

České zemědělství je také charakteristické vyšším věkovým průměrem pracovníků, než činí průměr v celkovém národním hospodářství. Je to dáno jak mírně nižším podílem v „mladších“ kategoriích (15-24 let cca 5 %), tak i vyšším podílem ve „starších“ kategoriích.

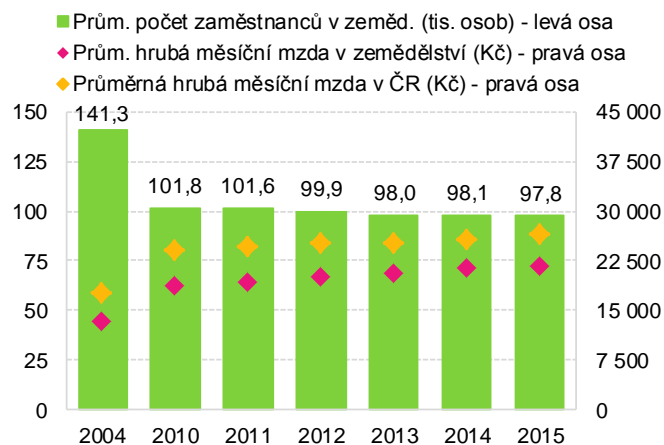
Dobře je to patrné na věkové skupině 50+, kde podíl pracovníků v zemědělském sektoru v roce 2014 dosáhl 41,5 %, kdežto v národním hospodářství to bylo necelých 30 %. Celkový počet zaměstnanců v zemědělství dlouhodobě klesá (od vstupu do EU v roce 2004 do roku 2015 o 30 %).

Ekonomický výsledek českého zemědělství je podle dat ČSÚ v posledních letech kladný – od roku 2011 se zisk (s výjimkou rekordního roku 2014) pohybuje kolem 17 mld. Kč. Výrazně se na tom podepisují vyplácené dotace zemědělcům na výrobu, jež se od roku 2008 mírně zvyšují (v roce 2015 dosáhly 31,3 mld. Kč), dotace tak pomáhají českému zemědělství ke kladnému výsledku a tedy zisku.

Od vstupu ČR do EU došlo k výrazné změně podoby českého zemědělství. Zatímco plocha, na které je pěstována pšenice, kukuřice či řepka olejka, do roku 2015 významně vzrostla, plocha pro pěstování brambor, zeleniny či množství chovaných prasat a drůbeže značně poklesly.

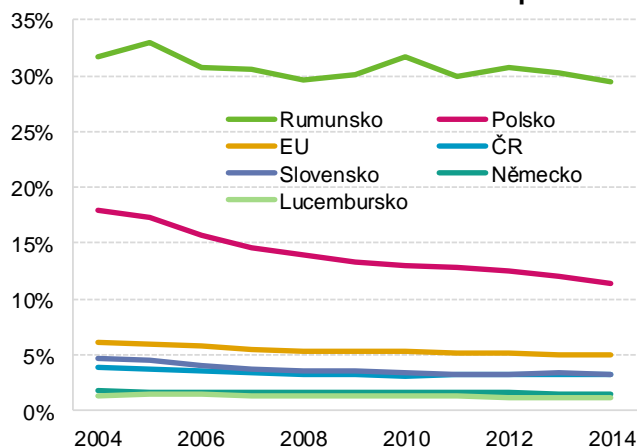
Souvisí to zejména s rentabilitou produkce daných komodit, která je dána cenami zemědělských výrobců, nákladovou konkurenceschopností českých producentů, ale i silou konkurentů z okolních států EU.

Počet zaměstnanců a průměrné mzdy v zemědělství

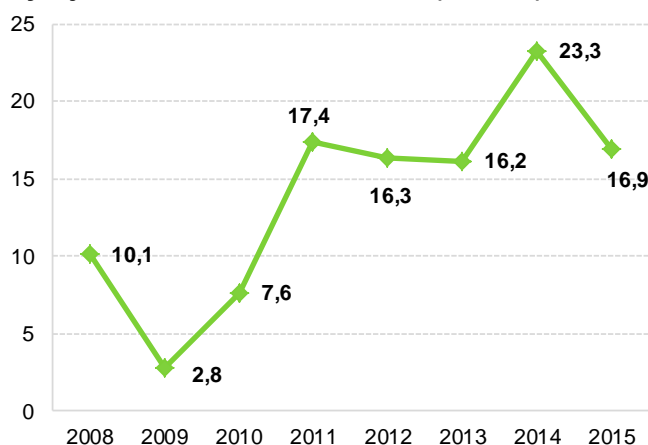
Zdroj: ČSÚ; v běžných cenách

Podíl zaměstnanosti zemědělství na hospodářství

Zdroj: Eurostat; data za Zemědělství, lesnictví a rybářství

Vývoj zisku českého zemědělství (mld. Kč)

Zdroj: ČSÚ; v případě zisku se jedná o podnikatelský důchod ze souhrnného zemědělského účtu ČR.

Změna českého zemědělství po vstupu do EU

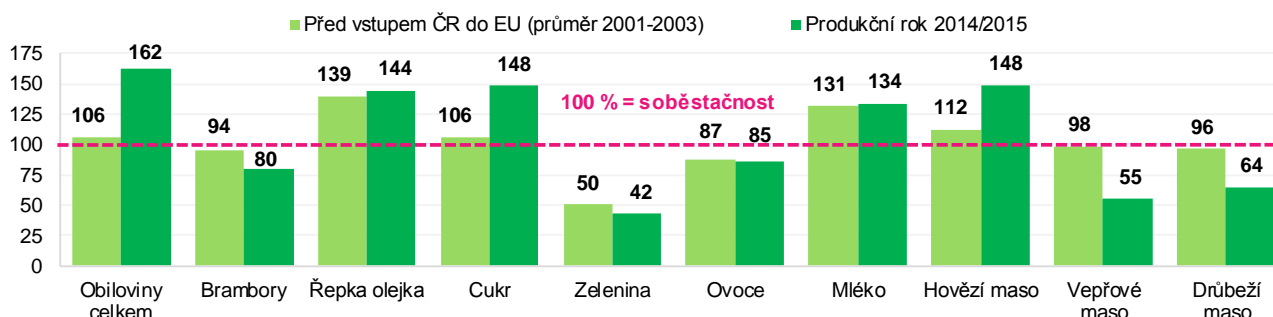
		Před vstupem do EU (průměr 2001-2003)	Rok 2015	Změna
Obiloviny celkem	tis. ha	1 547,1	1 403,4	-9,3 %
pšenice	tis. ha	808,1	829,8	2,7 %
ječmen	tis. ha	512,0	365,9	-28,5 %
kukuřice	tis. ha	67,6	93,6	38,5 %
Brambory	tis. ha	42,8	22,7	-47,0 %
Řepka olejka	tis. ha	302,7	366,2	21,0 %
Cukrová řepa	tis. ha	77,6	57,6	-25,8 %
Zelenina	tis. ha	20,4	9,2	-54,9 %
Ovocné sady	tis. ha	17,9	15,6	-12,6 %
Prasata	tis. ks	3 465,8	1 559,6	-55,0 %
Skot	tis. ks	1 525,3	1 407,1	-7,7 %
Drůbež	mil. ks	29,6	22,5	-24,0 %

Zdroj: ČSU, Ministerstvo zemědělství

Rentabilita produkce zemědělských komodit se pak odráží v soběstačnosti ČR, která vyjadřuje podíl tuzemské produkce a tuzemské spotřeby (v %).

Ta je výrazně kladná u obilí, řepky cukru či mléka, naopak silně záporná u zeleniny, vepřového a také drůbežního masa.

Soběstačnost ČR v základních zemědělských komoditách (v %)

Zdroj: Ministerstvo zemědělství - Situační a výhledové zprávy

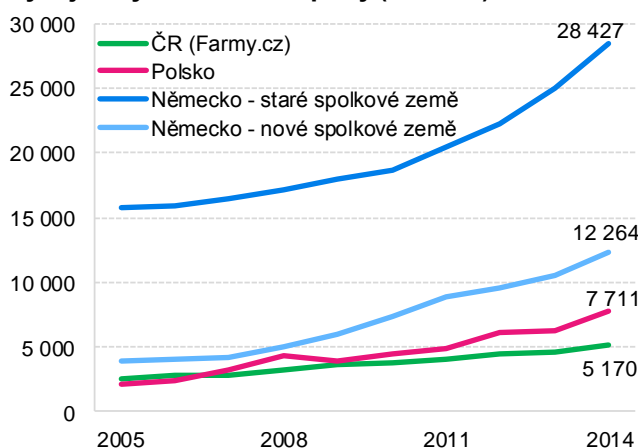
Vývoj trhu s půdou v ČR

Základním výrobním faktorem v zemědělství je půda. Její cena se odvíjí od budoucího využití. Zemědělci, kteří zemědělskou půdu nakupují nejčastěji, jsou motivováni snahou o stabilizaci nebo rozšíření vlastního zemědělského podnikání. Nákup zemědělské půdy se v poslední době stává čím dál častěji i investičním záměrem.

Důležitými faktory působícími na výslednou cenu je kvalita půdy, její umístění, potenciální nezemědělské využití a charakter transakce. Průměrné ceny půdy v ČR dlouhodobě rostou.

Podle společnosti Farmy.cz se od roku 2004 zvyšovaly v průměru o 9 % ročně, v roce 2014 však o 12,5 % a v roce 2015 dokonce o 16,5 % na průměrných 16,26 Kč za m² (nejkvalitnější orná půda v lokalitách s velkou konkurencí se však prodávala i za 30 Kč/m²).

Vývoj ceny zemědělské půdy (EUR/ha)

Zdroj: Farmy.cz, Situační a výhledová zpráva Půda, Statistisches Bundesamt, Bodenmarkt.info

Zvyšující se tendenci cen ukazují i data Ústavu zemědělské ekonomiky a informací.

Průměrné ceny půdy by měly i do budoucna pokračovat v (mírném) růstu v jednotkách procent. Vlastníci půdy si totiž budou čím dál více uvědomovat ceny svých pozemků, potrvá (i když nižší) zájem ze strany nezemědělských (a spekulativních investorů) a především se bude postupně vyrovnávat rozdíl cen půdy v ČR a v okolních zemích.

Zemědělské dotace a regulace

Český zemědělský sektor je součástí evropského trhu a podléhá pravidlům Společné zemědělské politiky EU (SZP). Jejím cílem je zajišťovat udržitelnou produkci potravin a stabilní zásobování potravinami v EU, zároveň řeší i otázky bezpečnosti potravin, hospodářství venkova, dobrých životních podmínek zvířat, sociálních zájmů a životního prostředí. V praxi pak SZP upravuje rozdělování agrárních dotací v podobě přímých plateb zemědělcům, investičních podpor na rozvoj venkova, ale i na tržní opatření. K nim mj. patří i stanovování dovozních a vývozních podmínek (cel, kvót, dotací) se třetími zeměmi.

Poslední změna Společné zemědělské politiky souvisí s reformou SZP na období 2014-2020 (nová pravidla platí od roku 2015). V nové SZP jsou zachovány dva pilíře (přímé platby a Program rozvoje venkova), které mají však nově mezi sebou více vazeb, a zajišťují tak provázanější efekt vynakládaných finančních prostředků. K cílům reformované SZP patří rovněž větší důraz na šetrný přístup k životnímu prostředí, generační obměnu na venkově prostřednictvím podpor pro mladé zemědělce či podpora odvětví nebo regionů, které čelí specifickým obtížím. Nové nastavení SZP zároveň umožňuje členským státům větší míru rozhodování o zacílení finančních prostředků, včetně přesunu mezi pilíři pro přímé platby a program rozvoje venkova.

Pro ČR se v rámci vyjednávání o reformě SZP podařilo zrušit povinné zastropování, které by postihlo velké zemědělské farmy. Dále jde o stejnou úroveň plateb na citlivé komodity spojených s produkcí (tzv. couplovaných plateb) pro všechny členské země.

To znamená, že už naši zemědělci nejsou znevýhodněni rozdílným způsobem plateb na komodity vyčleněné k tomuto účelu. Odstraněny byly rovněž omezení pro velké podniky v Programu rozvoje venkova. ČR pak nevyužila možnost zavést vyšší dotaci na první hektary (tzv. princip redistribuce, kdy evropské předpisy umožňují dotovat prvních 89 ha zemědělského podniku až 165 % základní sazby přímé platby), ale ponechala unifikovanou jednotnou sazbu dotace na všechny hektary. Velké a malé podniky tedy dostávají proporcionálně stejně vysoké dotace (princip stejných podmínek pro všechny bez ohledu na velikost).

Státní zemědělský intervenční fond zprostředkovává českým zemědělcům finanční podpory z evropských a národních zdrojů. Podpory ve formě subvencí částí úroků z komerčních úvěrů, zvýhodněných úvěrů, zajištění úvěrů či pojištění pak poskytuje Podpurný a garanční rolnický a lesnický fond (PGRLF).

Budoucí výhled

V nejbližších letech bude hrát českému zemědělství do karet očekávaný mírný růst ekonomiky a posilující spotřeba domácností. Navíc mu bude pomáhat i postupný přesun českých konzumentů k lokální a kvalitnější produkci. Ministerstvo zemědělství se pak na základě své Strategie do roku 2030 hodlá zaměřit hlavně na potravinovou soběstačnost, což znamená podporu živočišné produkce, pěstování zeleniny, ovoce či brambor.

Společná zemědělská politika EU bude v současné podobě fungovat až do roku 2020, dokdy mají čeští zemědělci zajištěné dotační prostředky v podobě přímých plateb a investičních zdrojů z Programu rozvoje venkova. S klimatickými změnami, problémy se suchem, klesající schopností zadržovat vodu v krajině a pokračující erozí půdy bude ale čím dál více dotací podmiňováno tzv. greeningem, tedy plněním podmínek zemědělských postupů příznivých pro klima a životní prostředí. Hlavní otázkou SZP z českého pohledu po roce 2020 pak bude, jak se EU postaví k současným podmínkám dotací v ČR, kdy podpory čerpají všechny zemědělské podniky včetně velkých průmyslových zemědělských společností, což je v rozporu s evropským přístupem založeným na menších rodinných farmách.

Výzvou a zároveň příležitostí zemědělského sektoru jsou moderní technologie. Řada pokročilých zařízení a postupů se uplatňuje již dnes, do budoucna ale bude stále větší tlak na nové technologie, jako jsou elektronické řízení, navigační systémy, automatizace, robotizace či zpracování dat (tzv. Agriculture 4.0).

EU OFFICE / KNOWLEDGE CENTRE - Česká spořitelna, a.s.

Budějovická 1518/13b, 140 00 Praha 4

e-mail: eu_office@csas.cz<http://www.csas.cz/eu>**Tomáš Kozelský – manažer**e-mail: tkozelsky@csas.cz

tel.: +420 956 718 013

Jan Jedličkae-mail: jjedlicka@csas.cz

tel.: +420 956 718 014

Tereza Hrtúsováe-mail: thrtusova@csas.cz

tel.: +420 956 718 012

Max Wandlere-mail: mwandler@csas.cz

tel.: +420 956 714 291

Radek Nováke-mail: radeknovak@csas.cz

tel.: +420 956 718 015